

Khi tôn giáo thế tục của thế kỷ 18 đối mặt với cuộc xung đột này, kết quả là một sự chia rẽ lớn. Nền dân chủ tự do đã chùn bước trước bóng ma của bạo lực và lùi về với triết lý thử và sai. Trong khi đó, chủ nghĩa Cứu thế toàn trị đã cứng rắn trở thành một học thuyết độc tôn được đại diện bởi một đội tiên phong gồm những người khai sáng — những kẻ tự bào chữa cho việc sử dụng sự cưỡng chế đối với những ai từ chối trở nên tự do và đức hạnh.

Nguyên nhân khác dẫn đến sự rạn nứt này, chắc chắn không kém phần quan trọng, chính là vấn đề tài sản. Động lực ban đầu của Chủ nghĩa Thiên sai chính trị không mang tính kinh tế, mà mang tính đạo đức và chính trị. Dù cực đoan đến đâu trong các tiền đề lý thuyết của mình, hầu hết các nhà tư tưởng thế kỷ mười tám đều chùn bước trước việc áp dụng nguyên tắc cải tạo toàn diện vào lĩnh vực kinh tế và tài sản. Tuy nhiên, thật cực kỳ khó khăn để xây dựng lý thuyết về một trật tự xã hội hài hòa và hợp lý — nơi các mâu thuẫn được giải quyết, các bức đồng chống đối xã hội bị kiềm chế, và khao khát hạnh phúc của con người được thỏa mãn — trong khi vẫn để mặc lĩnh vực mưu cầu kinh tế bị chi phối bởi các lợi ích và thực tế đã an định, bởi tinh thần hám lợi của con người và sự ngẫu nhiên.

Các nhà tư tưởng thế kỷ mười tám do đó đã vướng vào những sự bất nhất nghiêm trọng, điều mà họ tìm cách che đậy bằng đủ mọi giải pháp thủ thuật. Đáng chú ý nhất trong số này chắc chắn là sự kết hợp của Trường phái Trọng nông giữa chủ nghĩa tuyệt đối trong chính trị với lý thuyết tự do kinh doanh (*laissez-faire*) trong kinh tế, vốn tuyên bố rằng các mưu cầu kinh tế tự do, không bị cản trở của con người sẽ tự sắp xếp thành một mô hình hài hòa, phù hợp với các quy luật cung và cầu. Nhưng trước khi thế kỷ mười tám kết thúc, logic nội tại của Chủ nghĩa Thiên sai chính trị — được đẩy nhanh bởi biến động Cách mạng, cùng những hy vọng, bài học và sự thất vọng của nó — đã chuyển hóa tôn giáo thế tục của thế kỷ mười tám từ một học thuyết chủ yếu mang tính đạo đức thành một học thuyết xã hội và kinh tế dựa trên các tiền đề đạo đức. Tiền đề về